

БУХАРЕСТСЬКЕ КОМЮНКЕ

Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти

Ми, Міністри, відповідальні за вищу освіту у 47 країнах Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), зустрілися в Бухаресті 26 та 27 квітня 2012 р., щоб розглянути досягнення Болонського процесу та домовитися про майбутні пріоритети ЄПВО.

Інвестиції у вищу освіту заради майбутнього

Європа переживає фінансово-економічну кризу з руйнівними суспільними наслідками. У галузі вищої освіти криза впливає на доступність адекватного фінансування та робить перспективи працевлаштування випускників більш невизначеними.

Вища освіта є важливою складовою вирішення наших поточних труднощів. Потужні та відповідальні системи вищої освіти забезпечують основу для суспільств знань, що швидко розвиваються. Вища освіта повинна знаходитись в самому центрі наших зусиль, спрямованих на подолання кризи – зараз більше, ніж коли-небудь.

Пам'ятаючи про це, ми зобов'язуємося забезпечувати найвищий можливий рівень фінансування вищої освіти, вдаючись до всіх відповідних джерел, як інвестиції в наше майбутнє. Ми будемо підтримувати наші заклади в освіті творчих, інноваційних, критично мислячих і відповідальних випускників, необхідних для економічного зростання та стійкому розвитку наших демократій. Ми беремо на себе зобов'язання співпрацювати в цьому напрямі, щоб зменшити безробіття серед молоді.

ЄПВО вчора, сьогодні та завтра

Болонські реформи змінили обличчя вищої освіти по всій Європі завдяки залученню та відданості вищих навчальних закладів, їх працівників і студентів.

Структури вищої освіти в Європі тепер є більш сумісними та порівнюваними. Системи забезпечення якості сприяють побудові довіри, кваліфікації вищої освіти все більш визнані між кордонами, а участь у вищій освіті розширилася. Сьогодні студенти користуються більш широким спектром освітніх можливостей та стають все більш мобільними. Бачення інтегрованого ЄПВО знаходиться в межах досяжного.

Проте, як свідчить звіт про впровадження Болонського процесу, ми повинні вживати подальших зусиль, щоб укріпити та поглибити цей прогрес. Ми будемо намагатися досягнути більшої узгодженості в нашій політиці, особливо у завершенні переходу до трициклової системи, використання кредитів ECTS, видачі Додатків до дипломів, удосконалення забезпечення якості та запровадження рамок кваліфікацій, у тому числі визначення та оцінювання результатів навчання.

Ми будемо переслідувати такі цілі: забезпечення якісної вищої освіти для всіх, покращення здатності випускників до працевлаштування та посилення мобільності як засобів кращого навчання.

Наші дії на досягнення цих цілей будуть спиратися на постійні зусилля з узгодження національної практики з цілями та напрямками політики ЄПВО, зокрема у тих сферах політики, де потрібна подальша робота. У 2012-2015 рр. ми особливо зосередимося на повній підтримці

наших вищих навчальних закладів і стейкхолдерів у їх зусиллях з проведення змістовних змін і просування всебічного впровадження всіх напрямів дії Болонського процесу.

Забезпечення якісної вищої освіти для всіх

Розширення доступу до вищої освіти є передумовою суспільного прогресу та економічного розвитку. Ми домовляємося вжити заходи на національному рівні з розширення загального доступу до якісної вищої освіти. Ми будемо працювати в напрямі підвищення відсотку тих, хто успішно завершує освіту, та забезпечення своєчасного просування у вищій освіті в усіх країнах ЄПВО.

Основна частина вступників і випускників вищих навчальних закладів повинна відображати різноманітність населення Європи. Ми спрямуємо наші зусилля на групи, що недостатньо представлені, щоб розвинути **соціальний вимір** вищої освіти, зменшити нерівність і забезпечити адекватні послуги підтримки для студентів, консультування та керування, гнучкі навчальні траєкторії та альтернативні шляхи доступу, в тому числі визнання попереднього навчання. Ми заохочуємо використання взаємного колегіального навчання в розрізі соціального виміру та прагнемо відслідковувати прогрес у цій галузі.

Ми знову повторюємо наше зобов'язання сприяти **студентоцентрованому навчанню** у вищій освіті, що характеризується інноваційними методами викладання через залучення студентів як активних учасників процесу свого власного навчання. Разом з інституціями, студентами та працівниками ми сприятимемо робочому та навчальному середовищу, що підтримує й надихає.

Вища освіта повинна бути відкритим процесом, в якому студенти розвивають інтелектуальну незалежність та упевненість в собі поряд з професійними знаннями та навичками. Займаючись академічним навчанням і дослідженнями, студенти повинні набувати здатність упевнено оцінювати ситуації та обґрунтовувати свої дії на основі критичного мислення.

Забезпечення якості є надзвичайно важливим для побудови довіри та посилення привабливості пропозицій ЄПВО, у тому числі забезпечення закордонної освіти. Ми зобов'язуємося підтримувати відповідальність держави за забезпечення якості, а також активно залучати широке коло стейкхолдерів до цього процесу. Ми визнаємо звіт ENQA, ESU, EUA та EURASHE (групи E4) із запровадження та застосування «Європейських стандартів та рекомендацій із забезпечення якості» (ESG)¹. Ми переглянемо ESG задля удосконалення їх зрозумілості, придатності та корисності, включаючи їх сферу застосування. Перегляд буде ґрунтуватися на початковій пропозиції, яку має підготувати група E4 разом з Організацією міжнародної освіти (Education International), Конфедерацією європейського бізнесу (BUSINESSEUROPE) та Європейським реєстром забезпечення якості у вищій освіті (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR), що буде представлена для розгляду Групі супроводу Болонського процесу (Bologna Follow-Up Group).

Ми вітаємо зовнішнє оцінювання EQAR та закликаємо агенції із забезпечення якості звертатися за реєстрацією. Ми дозволимо агенціям, зареєстрованим EQAR, здійснювати свою діяльність в усьому ЄПВО, дотримуючись при цьому національних вимог. Зокрема, ми маємо на меті визнавати рішення агенцій, зареєстрованих EQAR, щодо забезпечення якості за програмами спільних (joint degree) і подвійних (double degree) дипломів.

Ми підтверджуємо наше зобов'язання підтримувати відповідальність держави за вищу освіту та визнаємо необхідність відкрити діалог щодо **фінансування та урядування**

¹ European Association for Quality Assurance (2011): "Mapping the Implementation and application of the ESG";

(governance) у вищій освіті. Ми визнаємо важливість подальшого розвитку належних інструментів фінансування заради досягнення наших спільних цілей. Більше того, ми наголошуємо на важливості розвитку більш ефективних структур урядування (governance) та управління (management) у вищих навчальних закладах. Ми зобов'язуємося підтримувати залучення студентів і працівників до структур урядування на всіх рівнях та підтверджуємо наш вибір на користь автономних і підзвітних вищих навчальних закладах, що обирають академічну свободу.

Покращення здатності до працевлаштування задля задоволення потреб Європи

Сьогоднішні випускники мають поєднувати наскрізні, мультидисциплінарні та інноваційні навички і компетентності з сучасним спеціальними професійними знаннями, що надає можливість їм задовольняти більш широкі потреби суспільства та ринку праці. Ми прагнемо покращити **здатність до працевлаштування (employability)** та особистий і професійний розвиток випускників протягом усієї їх кар'єри. Ми досягнемо цього, покращуючи співпрацю між роботодавцями, студентами та вищими навчальними закладами, особливо стосовно розвитку навчальних програм, що допомагають підвищити інноваційний, підприємницький та дослідницький потенціал випускників. Навчання впродовж життя – один з важливих факторів задоволення потреб ринку праці, що змінюється, а вищі навчальні заклади відіграють центральну роль у передачі знань і посиленні регіонального розвитку, в тому числі шляхом постійного розвитку компетентностей та посилення альянсів знань (knowledge alliances).

Нашим суспільствам потрібно, щоб вищі навчальні заклади інноваційно сприяли стійкому розвитку, а тому вища освіта повинна забезпечити міцніший зв'язок між **дослідженнями**, викладанням і навчанням на всіх рівнях. Навчальні програми повинні відображати дослідницькі пріоритети, що змінюються, та нові напрями, що розвиваються, а дослідження повинні підводити фундамент для викладання й навчання. У цьому відношенні ми будемо підтримувати різноманітність докторських програм. Беручи до уваги «II Зальцбурзькі рекомендації» (“Salzburg II recommendations”)² та Принципи інноваційної докторської підготовки (Principles for Innovative Doctoral Training),³ ми будемо досліджувати, як сприяти якості, прозорості, здатності до працевлаштування та мобільності на третьому циклі, оскільки освіті та підготовці кандидатів на ступінь доктора належить особлива роль у наближенні ЄПВО та Європейського дослідницького простору (ЄДП) (European Research Area, ERA). Наступною після докторської підготовки необхідною передумовою для успішного поєднання викладання, навчання та досліджень є високоякісні програми другого циклу. Зберігаючи широке розмаїття та в той же час покращуючи зрозумілість, ми зможемо також розглянути подальші можливі спільні принципи для магістерських програм ЄПВО, ураховуючи попередню роботу⁴.

Для консолідації ЄПВО необхідне свідоме запровадження **результатів навчання (learning outcomes)**. Розвиток, розуміння та практичне використання результатів навчання є вирішальним для успіху ECTS, Додатку до диплому, визнання, рамок кваліфікації та забезпечення якості, які є взаємозалежними. Ми закликаємо інституції надалі прив'язувати навчальні кредити як з результатами навчання, так і з навантаженням студентів, а також включати досягнення результатів навчання до процедур оцінювання. Ми будемо працювати над

² European University Association (2010): “Salzburg II Recommendations”;

³ European Commission (2011): “Report of Mapping Exercise on Doctoral Training in Europe – Towards a common approach”;

⁴ European University Association (2009): “Survey of Master Degrees in Europe”;

забезпеченням того, щоб Довідник користувача з ECTS (ECTS Users' Guide)⁵ повністю відображав стан роботи, що ведеться з результатів навчання і визнання попереднього навчання.

Ми вітаємо прогрес у розробленні **рамок кваліфікацій (qualifications frameworks)**; вони покращують прозорість і дають можливість системам вищої освіти стати більш відкритими та гнучкими. Ми визнаємо, що реалізація всіх переваг рамок кваліфікацій на практиці може виявитися більш проблематичною, ніж розвиток структур. Розвиток рамок кваліфікацій має продовжуватися так, щоб вони стали повсякденною реальністю для студентів, працівників та роботодавців. У той же час деякі країни стикаються з викликами у наданні остаточної форми національним рамкам та забезпеченні через самосертифікацію сумісності з Рамкою кваліфікацій ЄПВО (QF-EHEA) до кінця 2012 р. Цим країнам потрібно подвоїти їх зусилля та скористатися перевагами підтримки та досвіду інших, щоб досягнути цієї мети.

Спільне розуміння рівнів наших рамок кваліфікацій є суттєвим для визнання як для академічних, так і для професійних цілей. Кваліфікації по закінченні школи, що дають доступ до вищої освіти, будуть вважатися четвертим рівнем Європейської рамки кваліфікацій (ЄРК) (European Qualifications Framework, EQF) або еквівалентними рівнями для тих країн, де EQF не є обов'язковою, де натомість вони включені до Національних рамок кваліфікацій. Надалі ми зобов'язуємося прив'язати кваліфікації першого, другого та третього циклів до 6, 7 та 8 рівнів EQF відповідно або до еквівалентних рівнів для країн, де EQF не є обов'язковою. Ми розглянемо, як QF-EHEA може враховувати кваліфікації короткого циклу (5 рівень EQF) та закликаємо країни використовувати QF-EHEA для прив'язки цих кваліфікацій, де вони існують, до національних умов. Ми звертаємось з проханням до Ради Європи та Європейської Комісії продовжити координацію зусиль, щоб відповідні рамки кваліфікацій добре запрацювали на практиці.

Ми вітаємо чітке посилання на ECTS, Європейську рамку кваліфікацій та на результати навчання у пропозиції Європейської Комісії щодо перегляду Директиви ЄС з визнання **професійних кваліфікацій**. Ми підкреслюємо важливість відповідного врахування цих елементів у рішеннях щодо визнання.

Посилення мобільності для кращого навчання

Навчальна мобільність є необхідною для забезпечення якості вищої освіти, покращення здатності до працевлаштування студентів та розширення міжнародного співробітництва як усередині ЄПВО, так і за його межами. Ми приймаємо стратегію «Мобільність для кращого навчання»⁶ як доповнення, в тому числі її мету мобільності як невід'ємну частину наших зусиль щодо сприяння елементу інтернаціоналізації в усій вищій освіті.

Достатня фінансова підтримка студентів є суттєвою для забезпечення рівного доступу та можливостей мобільності. Ми підтверджуємо наші зобов'язання щодо повної **можливості переносу** національних грантів та позичок по всьому ЄПВО та закликаємо Європейський Союз підтримати це прагнення у своїй політиці.

Чесне академічне і професійне **визнання**, в тому числі визнання неформального та інформального навчання, знаходиться в центрі уваги ЄПВО. Це пряма користь для академічної мобільності студентів, визнання підвищує шанси професійної мобільності для випускників та представляє адекватну міру досягнутого ступеня зближення та довіри. Ми повні рішучості усунути серйозні перешкоди, що гальмують ефективно та належно визнання та готові співпрацювати в напрямі автоматичного визнання порівнюваних академічних ступенів як

⁵ European Commission (2009): "ECTS Users' Guide";

⁶ Bucharest Ministerial Conference (2012): "Mobility for Better Learning. Mobility strategy 2020 for the European Higher Education Area (EHEA)";

довготермінової цілі ЄПВО, ґрунтуючись на інструментах Болонської системи. Ми таким чином зобов'язуємось переглянути наше національне законодавство в світлі його відповідності Лісабонській конвенції про визнання (Lisbon Recognition Convention)⁷. Ми вітаємо Посібник Європейського простору визнання (ЄПВ) (European Area of Recognition, EAR)⁸ та рекомендуємо використовувати його як набір рекомендацій для визнання іноземних кваліфікацій та збірник гарних практик, а також закликаємо вищі навчальні заклади та агенції з забезпечення якості оцінити процедури інституційного визнання у зовнішньому та внутрішньому забезпеченні якості.

Ми прагнемо до відкритих систем вищої освіти та більш **збалансованої мобільності** в ЄПВО. Якщо дисбаланси мобільності між країнами ЄПВО здаються неприйнятними хоча б одній стороні, ми закликаємо причетні країни спільно шукати рішення у відповідності до Стратегії мобільності ЄПВО.

Ми заохочуємо вищі навчальні заклади надалі розвивати **спільні програми та ступені** як складову більш широкого підходу ЄПВО. Ми проаналізуємо національні правила та практики щодо спільних програм і ступенів як шлях усунення перешкод до співпраці і мобільності, вбудованих в національному контексті.

Співпраця з іншими регіонами світу та **міжнародна відкритість** є ключовими факторами розвитку ЄПВО. Ми зобов'язуємося надалі досліджувати глобальне розуміння цілей та принципів ЄПВО згідно з стратегічними пріоритетами, встановленими стратегією щодо «ЄПВО у глобальному оточенні» 2007 р.⁹ Ми оцінимо впровадження стратегії до 2015 р. з метою забезпечити керівні рекомендації для подальшого розвитку інтернаціоналізації. Болонський політичний форум (Bologna Policy Forum) триватиме як можливість діалогу, а його формат буде надалі розвиватися з нашими глобальними партнерами.

Покращення збору даних і прозорості на підтримку політичних цілей

Ми вітаємо покращену якість даних та інформації щодо вищої освіти. Ми наполягаємо на більш цільовому зборі даних та прив'язки до спільних індикаторів, зокрема щодо здатності до працевлаштування, соціального виміру, навчання впродовж життя, інтернаціоналізації, мобільності грантів/кредитів, а також мобільності студентів і працівників. Ми закликаємо Eurostat, Eurydice та Eurostudent проводити моніторинг упровадження реформ та доповісти про його результати у 2015 р.

Ми будемо заохочувати розвиток системи добровільного колегіального («від рівного рівному») навчання і перегляду в країнах, що потребують цього. Це допоможе оцінити рівень упровадження Болонських реформ та просуватиме гарні практики як динамічний спосіб відповіді на виклики, що постають перед Європейською вищою освітою.

Ми докладемо зусиль, щоб зробити системи вищої освіти більш зрозумілими для громадськості, а особливо для студентів і роботодавців. Ми будемо підтримувати покращення існуючих та розроблення нових інструментів прозорості, щоб зробити їх більш керованими користувачами та обґрунтувати їх емпіричними даними. Ми прагнемо досягнути узгодження щодо спільних принципів прозорості до 2015 р.

⁷ Council of Europe/UNESCO (1997): "Lisbon Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region";

⁸ NUFFIC, Netherlands Organisation for International Cooperation in higher education (2012): "European Area of Recognition Manual";

⁹ London Ministerial Conference (2007): "European Higher Education in a Global Setting. A Strategy for the External Dimension of the Bologna Process".

Установлення пріоритетів на 2012-2015 рр.

Визначивши основні цілі ЄПВО на наступні роки, ми встановлюємо такі пріоритети діяльності до 2015 р.

На національному рівні разом із відповідними стейкхолдерами і, особливо, з вищими навчальними закладами, ми домовляємось:

- Ретельно розглянути висновки Звіту з упровадження Болонського процесу 2012 р. та врахувати його висновки й рекомендації;
- Посилити політику розширення загального доступу та підвищення частки успішного завершення навчання, включаючи заходи, що мають на меті більшу участь груп, що недостатньо представлені;
- Створити умови, що сприяють студентоцентрованому навчанню, інноваційним методам викладання та сприятливому робочому й навчальному середовищу, що надихає, продовжуючи в той же час залучати студентів і працівників до структур урядування на всіх рівнях;
- Дозволити агенціям із забезпечення якості, зареєстрованим EQAR, здійснювати свою діяльність в усьому ЄПВО, водночас дотримуючись національних вимог;
- Працювати над підвищенням здатності до працевлаштування, навчання впродовж життя, навичок прийняття рішень та підприємницьких навичок шляхом кращої співпраці з роботодавцями, особливо стосовно розвитку освітніх програм;
- Забезпечити запровадження рамок кваліфікацій, ECTS і Додатку до диплому, що ґрунтуються на результатах навчання;
- Запросити країни, які не можуть завершити запровадження національних рамок кваліфікацій, сумісних із QF-EHEA до кінця 2012 р., подвоїти їх зусилля та подати переглянуті дорожні карти для цього завдання;
- Виконати рекомендації стратегії «Мобільність для кращого навчання» та працювати в напрямі можливості повного перенесення національних грантів і позичок в ЄПВО;
- Переглянути національне законодавство в світлі його повної відповідності Лісабонській конвенції про визнання та заохочувати використання Посібника з ЄПВ для вдосконалення практик визнання;
- Сприяти альянсам на основі знань в ЄПВО, сфокусованих на дослідженнях і технологіях.

На європейському рівні, готуючись до Конференції на рівні міністрів у 2015 р. та разом із відповідними стейкхолдерами, ми домовляємося:

- Запросити Eurostat, Eurydice та Eurostudent проводити моніторинг прогресу в упровадженні реформ Болонського процесу та стратегії «Мобільність для кращого навчання»;
- Розробити систему добровільного колегіального («від рівного рівному») навчання та розгляду до 2013 р. у країнах, як потребують цього, та ініціювати пілотний проект з підтримки колегіального («від рівного рівному») навчання з соціального виміру вищої освіти;
- Розробити пропозицію щодо оновленої версії ESG для прийняття;
- Сприяти якості, прозорості, здатності до працевлаштування та мобільності на третьому циклі, в той же час будуючи додаткові зв'язки між ЄПВО та ЄДП;

- Працювати над забезпеченням того, щоб Довідник користувача з ECTS повністю відображав стан роботи, що проводиться, з результатів навчання та визнання попереднього навчання;
- Координувати роботу із забезпечення того, що рамки кваліфікацій працюють на практиці, підкреслюючи їх зв'язок з результатами навчання, та проаналізувати, як QF-EHEA може врахувати кваліфікації короткого циклу в національному контексті;
- Підтримати роботу дослідницької групи країн, що досліджує шляхи досягнення автоматичного академічного визнання порівнюваних ступенів;
- Проаналізувати національне законодавство і практики, що стосуються спільних програм і ступенів, як шлях усунення перешкод до співпраці і мобільності, вбудованих у національні контексти;
- Оцінити впровадження стратегії «ЄПВО у глобальному оточенні»;
- Розробити рекомендації ЄПВО щодо політики прозорості та й надалі проводити моніторинг існуючих інструментів прозорості та таких, що розробляються.

Наступна Конференція ЄПВО на рівні міністрів пройде в Єревані, Вірменія, у 2015 р., де будуть розглянуті досягнення з визначених вище пріоритетів.